

"jachin's" brochures

No. 8

T. VAN DER KOOY Dz.

Bijbel en Zondagsschoolkind

(Wat kan de Zondagsschool doen, om de kinderen te leeren, den Bijbel te lezen?)

JACHIN'S UITGEVERSBUREAU
— NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA —
DELFT

BIJBEL EN ZONDAGSSCHOOLKIND

Wat kan de Zondagsschool doen, om de kinderen te leeren, den Bijbel te lezen? Zij moet ze allereerst leeren lezen, zei vóór 150 jaar de Engelschman Robert Raikes, en hij richtte Zondagsscholen op, waar onderwijs werd gegeven in lezen, schrijven, rekenen, maar vooral ook godsdienstonderwijs¹⁾. Ook Pytt en Méjanel werkten te Genève in 1817 in denzelfden geest²⁾, en Ds. Van Nuys Klinkenberg had in 1815 te Amsterdam drie Zondagsscholen met dit zelfde doel geopend, waar lieden van gevorderden leeftijd werden onderwezen³⁾.

Al spoedig werd het zwaartepunt van den arbeid gezocht in het godsdienstonderwijs, en werd de Zondagsschool middel ter **Evangelisatie**. Daar was alleszins reden voor. De geestelijke toestand in dien tijd was immers allerbedroevendst, zoodat Kurtz het een periode van geestelijken hongersnood noemt⁴⁾. „De godsvrucht kwijnt, een verzengende wind waait in Engeland en Duitschland over de harten en hoofden,” klaagt De Pressensé „Er was duisternis in hooge, en duisternis in lage plaatsen”⁵⁾. Van ons land zegt Groen van Prinsterer, dat Gods Woord er niet meer in eere was; slechts doode vormen waren overgebleven; in Kerk en Staat was de verbastering onmiskenaar⁶⁾. Daarom was het, dat Ds. Petrus Broes in 1814 te Amsterdam een Zondagsschool oprichtte, „om het aankomend geslacht door bijbellectuur en catechisatie tot de kennis van het Evangelie en een christelijken wandel op te leiden”⁷⁾. In dien geest werkte ook Capadose, die immers in ons land zoo op de stichting van Zondagsscholen aandrong; er moest daar, zoo wilde hij, met de kinderen gesproken worden over den Bijbel, over God en Zijn dienst⁸⁾. De Zondagsschool moest zich ten doel stellen, om de blijde

1) E. Gewin, In den Réveilkring, bl. 208.

2) Id. id., bl. 208.

3) S. D. van Veen, Eene Eeuw van Worsteling, bl. 744.

4) Aangehaald bij Dosker, De Zondagsschool, bl. 18.

5) Id. id., bl. 18, 19.

6) Id. id., bl. 19.

7) E. Gewin, In den Réveilkring, bl. 108, 207.

8) Verslag 60ste Alg. Verg. Jachin, bl. 43.

tijding der zaligheid aan de kinderen te brengen, die daarvan thuis of op school niet hooren; om hen God te leeren kennen, en hen aldus te bewegen tot geloof en gehoorzaamheid, en zoo een middel te zijn tegen de voortgaande ontkerstening van het volk.

Kennis van God en de goddelijke zaken was dus de bedoeling, maar al spoedig en als van zelve werd de gedachte uitgesproken, dat deze kennis niet moest blijven hangen in het *vage*, en niet *los van de H. Schrift* moest staan. Integendeel, reeds Ds. Broes noemde in 1814 bijbellectuur en catechisatie als het doel zijner Zondagsschool, en Pytt en Méjanel wilden te Genève op de Zondagsschool lezen leeren, „inzonderheid het lezen van den Bijbel.” Ook Capadose wilde, blijkens een stuk in de „Nederlandsche Stemmen”, met de kinderen „een en ander uit de Schrift lezen.” Men begreep het, Gods Woord moet ook voor de kinderen zijn een lamp voor den voet en een licht op het pad. „Wij wenschen”, zoo heette het later in het boek van Ds. J. P. Tazelaar, Het Gereformeerde Zondagsschoolwerk, „wij wenschen aan onze leerlingen het Woord Gods voor te houden als den onfeilbaren regel voor al ons doen en laten” ¹⁾. Er moest dus geregeld onderwijs worden gegeven in de waarheid Gods, die immers van geslacht tot geslacht moest worden voortgeplant ²⁾. Ds. P. van Dijk noemt dan ook in Jachin's brochure no. 2, als doel van het Zondagsschoolwerk: het verwaarloosde volkskind te leeren *leven bij de Schrift* ³⁾. Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods (Rom. 10 : 17). „Alleen”, zegt Ds. Van Dijk, „wanneer er een trouwer leven komt *bij* het Woord, zal ook opbloeien het geloofsleven *uit* het Woord” ⁴⁾. En ook is het historisch geloof op zich zelf niet zonder waarde, het besef van afhankelijkheid, eerbied, ontzag, plicht, verantwoordelijkheid wordt er door bevestigd en versterkt.

Wat kan de Zondagsschool nu doen, om de kinderen te leeren, den Bijbel te lezen? Het spreekt van zelf, dat deze vraag in den loop des tijds een andere beteekenis heeft gekregen. We kunnen niet meer met Raikes zeggen: het kind lezen leeren, want nagenoeg zonder uitzondering kunnen de kinderen dat nu. In het licht der huidige toestanden beschouwd,

¹⁾ Aangehaald in Jachin's Brochure No. 6, bl. 14.

²⁾ H. E. Dosker, De Zondagsschool, bl. 3.

³⁾ Jachin's Brochure No. 2, bl. 13.

⁴⁾ Id. id., bl. 10.

meenen we de bedoeling nu als volgt te moeten omschrijven: wat kan de Zondagsschool doen, om de kinderen (die lezen *kunnen*, en zich in *allerlei lectuur verdiepen*) er toe te brengen, uit eigen beweging ook **den Bijbel ter hand te nemen?**

Dàt de Zondagsschool er naar moet streven, staat wel voor ons vast. Al te veel immers is en wordt in breede kringen de lectuur van den Bijbel verwaarloosd. Er is op dit punt zelfs achteruitgang; ons volk (zoo drukte de Standaard het eens uit) is „ontbijbeld”. Welnu, de Zondagsschool wil er het hare toe doen, dat het, in goeden zin, weer wordt „verbijbeld”. Het moet zóó worden, als prof. Van Veen zegt in „Een Eeuw van Worsteling”: „De jeugd wordt met den Bijbel bekend gemaakt, tot Christus geleid en voor de kerk bewaard”¹⁾. Joh. 5 : 39: „Onderzoekt de Schriften”, moge in de nieuwe vertaling („Gij onderzoekt de Schriften”) het stringente verloren hebben, die van Berea worden in Hand. 17 nog altoos geprezen, omdat zij „dagelijks de Schriften nagingen, of deze dingen zoo waren” en met de Jachin-brochure no. 2 mogen we kennis der Schrift het einddoel noemen, ook voor het Zondagsschoolwerk²⁾. We laten ons daar niet afbrengen, al meenen sommigen met Rousseau, dat religieuze dingen niet geschikt zijn voor kinderen beneden de 15 of 18 jaar, en al dichtte De Genestet:

Op 't kinderschooltjen, aan den wand,
Trof tekst bij tekst mijn oog,
Nul voor het hart, voor 't jong verstand
Te duister en te hoog³⁾.

Het is echter wel goed, dat het kind naast het vele, dat het begrijpen moet, ook eens wat hoort, dat de grenzen van zijn bevattingsvermogen overschrijdt; dat vervult zijn ziel met een vagen zin voor het mysterieuze, dat nog buiten zijn bereik ligt, en we zeggen met den ouden Van Rooijen: „Het hart grijpt soms, wat het verstand niet begrijpt” (Schets van de Opvoeding in de Lagere School, 1884)⁴⁾. Hoe rijk zijn wij, dat wij de Heilige Schrift hebben; en zouden we dien rijkdom aan anderen kunnen onthouden?

¹⁾ S. D. van Veen, Een Eeuw van Worsteling, bl. 745.

²⁾ Jachin's Brochure No. 2, bl. 13.

³⁾ De Dichtwerken van P. A. de Genestet (Uitg. Tiele), bl. 89.

⁴⁾ H. H. J. van Rooijen, Schets van de Opvoeding in de Lagere School voor Chr. Ond., 1884; bl. 94.

Wat kan de Zondagschool nu doen, om de kinderen er toe te brengen, uit eigen beweging den Bijbel te gaan lezen?

Hier is sprake van de kinderen, en nu staan we aanstonds voor een groote variatie. De kinderbevolking der Zondagsschool draagt wel een zeer gemengd karakter. In brochure no. 6 zegt prof. Grosheide ¹⁾, dat de Zondagsschool half een instituut voor onze eigen Gereformeerde kinderen, half Evangelisatie-instituut is voor kinderen uit gezinnen, waar de naam van onzen Heiland niet gekend wordt; zoodat de toestand „onzuiver is geworden,” (bladz. 6). Meermalen is gewezen op het diep-ingrijpend onderscheid tusschen deze twee ²⁾. De eersten zijn, niet minder dan de volwassenen, in het Verbond Gods en Zijner gemeente begrepen, en de Doop verzekert en verzegelt de belofte van dit verbond, en verplicht tevens tot een opvoeding in de vreeze des Heeren ³⁾. De anderen komen uit verdoolde en afgeweken kringen, waar de bijzondere genade ontbreekt, zoodat wij ons aanknoopingspunt hebben te zoeken in de algemeene natuurlijke godskennis in de harten der menschen, het „semen religionis”, zaad der religie ⁴⁾.

Welke kinderen worden hier nu bedoeld, als we spreken over het leeren Bijbellezen? Al aanstonds de laatsten. Dat zijn toch de kinderen, op wie het Evangelisatiestreven zich richt. Van de kinderen uit Christelijke gezinnen mogen we veronderstellen, dat zij èn in huis èn op school reeds heel wat Bijbelkennis hebben opgedaan, en gezette Bijbellectuur beoefenen. Toch is ook in deze kringen, zooals brochure no. 2 het uitdrukt, eereherstel van den Bijbel meermalen dringend noodig ⁵⁾. Ik vrees, dat er vaker naar allerlei verhalen, naar romans en naar de couranten gegrepen wordt, dan naar den Bijbel voor persoonlijke lectuur. Nu mag de Christelijke Encyclopaedie zeggen, dat „de Gereformeerde Zondagsschool zuiver een middel tot Evangelisatie geworden is voor kinderen van niet-Christelijken huize” ⁶⁾ (wat den achteruitgang van het aantal leerlingen zou kunnen verklaren ⁷⁾), volgens het gesprokene op de jaarvergadering van 7 Aug. 1940 is het bezoeken der Zondagsschool door Gereformeerde kinderen niet af te keuren,

¹⁾ Jachin's Brochure No. 6, bl. 8.

²⁾ G. C. Aalders, De Psychologie van het Zondagsschoolkind, bl. 10.

³⁾ Heid. Catech., vrg. 74.

⁴⁾ G. C. Aalders, De Psychologie van het Zondagsschoolkind, bl. 11.

⁵⁾ Jachin's Brochure No. 2, bl. 9.

⁶⁾ Korte Chr. Encyclopaedie, kolom 1178.

⁷⁾ Jachin's Brochure No. 6, bl. 3 en 4.

ja soms gewenscht ¹⁾). Opwekking tot bijbellezen is eveneens gepast voor beide groepen.

Er is nog meer variatie onder de Zondagsschoolbevolking. Ik denk hier aan kinderen uit zoogenaamde intellectueele en beter-gesitueerde kringen, wier ontwikkeling volgens paedagogen van naam die van andere dikwijls 2 jaar vooruit is ²⁾, welk feit indertijd door Foerster, Stern c.a. als argument tegen de eenheidsschool werd aangevoerd ³⁾, en dat zich inzonderheid bij kleine Zondagsscholen met weinig klasseïndeeling als moeilijkheid kan doen gevoelen. Dan is er verschil in leeftijd: „de een weet er nog niets van, de ander een beetje, de derde kent alles op zijn duimpje,” zegt Ds. A. Dondorp in brochure no. 4 ⁴⁾. Er is het sexueel onderscheid van jongens en meisjes; „daar moest meer mee worden gerekend,” zegt prof. Aalders in „De Psychologie van het Zondagsschoolkind” ⁵⁾, en reeds heeft de godsdienstpsychologie geleerd, dat de religie bij het meisje inniger, ernstiger, levendiger en intiemer is dan bij den jongen ⁶⁾, bij wien zij meer uitwendig en objectief is. Maar welke verschillen er in dit opzicht bestaan, alle zijn toch van gelijke beweging; de psyche van het kind omvat ook religieuze behoeften, en juist in de periode van 6 tot 12 jaar is het kind goed van vertrouwen en aanvaardt het, wat wordt medegedeeld ⁷⁾. Wie meent, dat de ons gestelde vraag minder gemotiveerd zijn zou, denke voorts aan de geestelijke sfeer in zoo menig milieu; aan de algemeene verslapping, en het gemis aan belangstelling in de geestelijke dingen; aan de verzwakking der autoriteit van Gods Woord in de consciëntie's, en wil, ook door zijn Zondagsschoolarbeid, gaarne medehelpen aan de behartiging van het woord: „Tot de Wet en tot de getuigenis! Zoo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat ze geen dageraad zullen hebben.” (Jes. 8 : 20).

Zoo zeiden we eerst een en ander over de *Zondagsschool*, daarna over *de kinderen*; thans keeren we opnieuw terug tot de vraag, die we nu aldus formuleeren: Wat kan de Zondagsschool *doen*, om het Bijbellezen bij de kinderen te bevorderen?

1) Verslag 66ste Alg. Verg. Jachin, bl. 25.

2) P. Barth, Erziehungs- und Unterrichtslehre, bl. 429.

3) T. v. d. Kooy, De Eenheidsschool, bl. 33 e.v.

4) Jachin's Brochure No. 4, bl. 2.

5) G. C. Aalders, De Psychologie van het Zondagsschoolkind, bl. 16.

6) Referaten-bundel, 2de Nat. Chr. Schoolcongres, bl. 129 e.v.

7) Referaten-bundel, 2de Nat. Chr. Schoolcongres, bl. 126.

Hier zal het dus gaan over de **middelen**, en we komen op het gebied van de **practijk**.

Oppervlakkig beschouwd, ligt het antwoord voor de hand. We hebben vóór alles de **belangstelling** der kinderen te wekken, zoodat het kind thuis na gaat lezen, wat op de Zondagschool verteld wordt. Als het ons gelukt, de belangstelling voor de Bijbelsche stof te wekken, heeft het kind een prikkel in zich, om ook thuis daarmee bezig te zijn.

Niet altijd heeft men dit voldoende ingezien. Er was een tijd, waarin men meende, dat met **dwang** alles te verkrijgen was. Nawerking van de harde tucht in de kloosters der middeleeuwen, toen men deemoed, de moeder de deugden, trachtte te verkrijgen in den weg van geregelde dagelijksche lichamelijke tuchtiging ¹⁾. Men zag niet in, dat door het wekken der belangstelling veel meer te verkrijgen was. Beter is het immers, het hart der kinderen te winnen voor de behandelde stof, dan hun interesse te dooden door hardheid en dwang ²⁾.

Wanneer we nu de vraag trachten te beantwoorden, door welke middelen de belangstelling voor den Bijbel moet worden gewekt, dan ligt het voor de hand, dat we dit deel van de taak niet los kunnen maken van het overige Zondagsschoolwerk. Het staat daarmee in levend, organisch verband. Het is onmogelijk, hierover te spreken, zonder te wijzen op de waarde van *het boeiend vertellen*, waardoor we de stof aantrekkelijk maken. We kunnen hierbij nu niet in den breede stilstaan, en dat behoeft ook niet; alleen zeggen we, dat het vertellen aanschouwelijk, levendig, ernstig en eerbiedig moet zijn. Aan de luisterende kinderschaar is gemakkelijk na te gaan, of het doeltreffend geschiedt; zoo noodig, door nu en dan een vraag te doen.

Niet over abstracte religieuze begrippen moet het gaan, maar over concrete feiten en personen; en dan zóó, dat het aanstuurt op het dogma, dat in de geschiedenis is veraanschouwelijkt.

Over Gods groote daden gaat het.

Zij komen aan, door godlijk licht geleid,
Om 't nakroost, dat den Heer wordt toebereid,
Te melden 't heil van Zijn gerechtigheid
En groote daden. (Ps. 22 : 16).

¹⁾ P. Barth, *Geschiedte der Erziehung*, 2te Auflage; bl. 182 e.v.

²⁾ G. C. Aalders, *De Psychologie van het Zondagsschoolkind*, bl. 8.

Theocentrisch alzo, maar ook *Christocentrisch* moet het zijn, in den zin als het op de jaarvergadering van 1938 werd uitgedrukt: niet dat Christus overal „bijgehaald” wordt, maar dat Hij er juist „uit”gehaald wordt ¹⁾).

Maar het Zondagsschoolonderwijs moet ook trachten, den weg te vinden tot het *hart*. Wel verre van te blijven hangen in de verstandelijke sfeer, moet de stof immers ook worden beleefd, en daartoe doordringen in het hart. „Indien de onderwijzer de waarheid aan eigen hart ervaren heeft, dan alleen kan hij het met warmte aanprijzen,” zegt Van Rooijen ²⁾), en Ligthart had het ook niet mis ³⁾), toen hij zei: „de inhoud, de geest van het geleerde moet realiteit zijn geworden in hart en leven van den opvoeder.” Een leven in gemeenschap met Jezus Christus is noodig, ook voor den Zondagsschoolonderwijzer.

En dan moet hij, wat hij meedeelen wil, weergeven in eenvoudige, kinderlijke *vormen*, gelijk de Schrift ons daarvan zoo treffende voorbeelden geeft; daarbij niet te veel phantaseeren, maar ook in de bijzonderheden zooveel mogelijk Schriftgetrouw blijven. Uit een en ander volgt, dat *voorbereiding* noodig is: vooreerst al, om zelf het onderwerp goed meester te zijn, maar dan ook, om het in kinderlijke vormen te gieten; om het in verband te zetten met het leven, ook het kinderleven, en om zich in te denken, welke vragen bij de kinderen kunnen oprijzen, waartoe kennis en begrip van de kinderpsyché noodig is.

Te hoog gemikt? Laten we wel bedenken, dat arbeid, die het heil der zielen bedoelt, dwingt tot het zoeken van de beste middelen en tot prima arbeid; van half werk mag geen sprake zijn; geen hulpmiddel mag verwaarloosd ⁴⁾). Boeiend vertellen zal het eerst noodige zijn, om de belangstelling voor den Bijbel te wekken en levendig te houden. Daar komt nog iets bij. Ligthart vertelt in zijn Jeugdherinneringen van een catechiseermeester, die de jongens absoluut niet wist te boeien, zoodat de onderlinge verhouding allertreurigst was ⁵⁾). Daartegenover stelt hij een eenvoudig man, die door zijn vriendelijk optreden, gepaard met ernst en een vasten wil, alles van dezelfde jongens

¹⁾ Verslag 64ste Alg. Verg. Jachin, bl. 33.

²⁾ H. H. J. van Rooijen, Schets van de Opvoeding in de Lagere School voor Chr. Ond., 1884; bl. 86.

³⁾ J. Ligthart, Jeugdherinneringen, bl. 145.

⁴⁾ G. C. Aalders, De Psychologie van het Zondagsschoolkind, bl. 2.

⁵⁾ J. Ligthart, Jeugdherinneringen, bl. 141, 143.

wist gedaan te krijgen. Zullen we door ons vertellen de rechte belangstelling voor den Bijbel wekken, dan dienen we vooral te zorgen voor een gepaste *sfeer* in de klas. Het spreekt van zelve, dat bij onoordeelkundig en ontactisch optreden de kans gering is, dat de leerlingen thuis den Bijbel ter hand zullen nemen, en dat hun belangstelling dan groote kans heeft, op het nulpunt te blijven staan.

Het hoofdelement bij de goede sfeer is de *liefde*. Die behoort grooter te zijn dan de hinderlijke invloed der kinderondeugden en gebreken. Wat is de Zondagschoolonderwijzer zonder liefde anders dan „schallend koper of een schetterende cimbaal?” (1 Cor. 13 : 1, n. vert.). Wij willen ze óók dwingen, om in te gaan, maar dan met den dwang der liefde. Want liefde wekt wederliefde, en zóó invloed op hart en leven. Het ideaal behoort te zijn, dat het kind thuis met aangenaamheid terug denkt aan het uur, op de Zondagsschool doorgebracht, en uit zich zelve naar den Bijbel grijpt, om alles nog eens na te lezen.

En zoo zouden we door kunnen gaan.

Om dit alles te verkrijgen, is *vorming* en *opleiding van het personeel* hoogst gewenscht; het trouw gebruik maken van cursussen, waar die bestaan ¹⁾; volgens sommigen ook het uitreiken van een diploma na afgelegd examen, bij welk laatste punt onzes inziens niet vergeten moet worden, dat allen niet dezelfde en ook niet eenerlei gaven hebben, en alle gaven ook niet „examineerbaar” zijn. We gaan op deze dingen nu niet verder in, want zij zouden ons maar te ver afvoeren. Alleen voegen we er nog bij, dat, zal er van het onderwijs de rechte belangstelling-wekkende invloed uitgaan, de *klassen* niet te groot mogen zijn; dan zouden de verschijnselen der collectieve psychologie al te bemoeilijkend kunnen werken ²⁾. Dit komt neer op uitbreiding van personeel en gebruikmaking van alle beschikbare lokaliteiten; in kleine klassen is de samenleving en samenwerking zooveel intiemer.

Zoo mag alles er inderdaad op aangelegd worden, om de belangstelling der kinderen voor de H. Schrift te wekken, en *zooveel mogelijk* te wekken; we zouden dit het algemeene middel ter bevordering der Bijbellectuur kunnen noemen. Daarnaast zijn er nog kleinere, speciale, meer directe en daarom niet minder belangrijke middelen, tot welker bespreking we thans overgaan.

¹⁾ A. Kuyper, Drie kleine Vossen, bl. 98, 106, 107.

²⁾ G. C. Aalders, De Psychologie van het Zondagsschoolkind, bl. 16.

Allereerst verzuime de onderwijzer niet, de kinderen na de vertelling op te wekken, het thuis nu zelf eens in den Bijbel *na te lezen*, met opgave van het hoofdstuk, waar het is te vinden. Zóó leeren ze (en dat is noodig) zelf in den Bijbel den weg vinden; „die er den weg niet in weet,” schreef prof. Grosheide in de *Heraut* van 11 Mei 1941, „raakt er licht mee in de war; komt voor dingen, waar hij geen raad mee weet, en legt het boek teleurgesteld ter zijde.” Het gaat hem als den voorlezer (onderwijzer aan een openbare school) bij Ds. Tinholt te Koudum, die in de kerk de profetie van Obadja moest voorlezen, en zich, na eindeloos geblader, naar den kansel wendde met de woorden: „Dominé, het staat er niet in,” waarop Dominé het maar zelve voorlas.

Zelf thuis opzoeken, het behoort tot de kleine dingen, maar heeft toch zijn waarde. Vreest men, dat het kind het hoofdstuk op weg naar huis vergeten zal, och, schrijf het even op een papiertje; het is toch niet zoo'n groote moeite, een 30 à 40 papiertjes te schrijven en die mee te geven. Allicht leeren ze zoo ook de gebruikelijke afkortingen: Gen. voor Genesis, Ex. voor Exodus, enz. Bij grootere kinderen kan men het leeren van het heele Register, door geschenkjes b.v., aanmoedigen, en als ze dat kennen, zijn ze heelemaal klaar.

Het spreekt van zelve, dat contact met de gezinnen door *huisbezoek*, dat immers vertrouwelijkheid werkt, en door de kinderen gewaardeerd wordt, en waarbij de onderwijzer den geest van het gezin en de huiselijke omstandigheden leert kennen, ook hierbij ten goede kan werken. Al wordt bij zoo'n gelegenheid maar met een enkel woordje op bijbellezen aangedrongen, dan kan dit nochtans goede en blijvende gevolgen hebben.

Maar als er nu *geen Bijbel in huis is*? Met die mogelijkheid moet natuurlijk zeer zeker rekening gehouden worden; de ervaring leert het. Ons antwoord kan niet anders luiden dan: laten we zien, dat er een komt. Zeker, de kosten zijn betrekkelijk hoog. Hier is echter een geschikt punt van contact en samenwerking met de Bijbelverspreiding in het verband der Commissie voor Evangelisatie, zooals die reeds op vele plaatsen zijn opgericht en zegenrijk werkzaam zijn. Door het Nederlandsch Bijbelgenootschap worden bijbels goedkooper, zelfs gratis, ter verspreiding beschikbaar gesteld. Laten we met dit verschaffen van een bijbel niet wachten, tot de leerlingen de Zondagsschool verlaten, en wij ze misschien uit het oog verliezen; „wij dienen Gods Koninkrijk niet, door zonder meer

bijbels uit te strooien," zegt het zooveen genoemde Heraut-artikel ¹⁾, maar op deze wijze blijft een zeker contact en contrôle mogelijk. En dan een voorbeeld van doeltreffende samenwerking: op een mij bekende plaats werden de bijbels, die op de Christelijke scholen afgeschift werden, op gezette tijden afgehaald door de Evangelisatiecommissie, die er vaak nog wel een geschikte plaats voor wist.

Verschillende middelen heeft men toegepast, om de *overzichtelijkheid* te bevorderen. Daarvoor gaf men bepaalde gedeelten uit den Bijbel, die zich gemakkelijker lieten overzien, en als het ware tot lezen uitlokten. Soms gaat het verband daarbij geheel te loor. Zoo o.a., wanneer men losse tekstkaartjes geeft, of bloemlezingen van bepaalde pericopen uit de H. Schrift. Ongetwijfeld leert de ervaring, dat God ook door deze middelen wil werken; trouwens Hij wil soms „met een krommen stok een rechten slag slaan." Beter blijft het verband bewaard bij de uitgave van afzonderlijke bijbelboeken, zooals er geschied is met de Evangeliën, de Psalmen en andere. Deze boekjes lokken inderdaad tot lezen uit. Ook zijn er uitgaven, waarbij op bepaalde teksten door vetten of gespatiëerden druk de bijzondere aandacht wordt gevestigd. Maar (zoo lazen we onlangs) de Heere heeft ons Zijn woord zóó gegeven; we weten niet, door welke schriftwoorden Hij werken wil ²⁾. Volledige gedeelten der H. Schrift kunnen zeer zeker op hun tijd nuttig zijn, om het bijbellezen te bevorderen. Dat prenten en afbeeldingen uit de Bijbelsche Geschiedenis voor kinderen eenzelfde uitwerking kunnen hebben, noteeren wij alleen even in het voorbijgaan.

Het is goed, dat er een zekere *leiding* wordt geoefend bij het bijbellezen in de woningen. De Zondagsschoolonderwijzer kan dit van tijd tot tijd doen: „Jongens, dat moet je nu zelf eens nalezen; ge kunt het vinden" Zoo kan hij ook minder geschikte stukken vermijden. Zelfs heeft men bepaalde bijbelroosters voor de schriftlezing thuis uitgegeven, „maar", zoo lazen we, „een geslacht, dat aan den Bijbel ontgroeid is, zal ook met een bijbelrooster niet veel beginnen," en dat is ongetwijfeld ook waar ³⁾.

Ook andere lectuur, die bij den Bijbel aansluit en naar den Bijbel toewerkt, heeft men aanbevolen, om het kind zóó tot

¹⁾ Heraut 11 Mei 1941.

²⁾ Heraut 11 Mei 1941.

³⁾ Heraut 11 Mei 1941.

bijbellezen te brengen. Er zijn afzonderlijke bijbelsche verhalen te krijgen: de geschiedenis van Jozef, van Jacob, van David. Echter zou het wel eens kunnen zijn, dat de jongen, die het nalezen wil, dan juist niet naar den Bijbel grijpt, doch juist naar die mooie boekjes met ietwat romantische inkleeding, al willen we het oog er niet voor sluiten, dat het bijbelsche verhaal in kinderlijken vorm den inhoud der Bijbels nader brengen kan tot de ziel van het kind, zooals de Chr. Encyclopaedie het uitdrukt ¹⁾. Hetzelfde geldt van de zoogenaamde kinderbijbels.

Maar hoofdzaak is, dat de **Bijbel zelf** ter hand genomen en gelezen wordt. De Bijbel behoort de eerste en voornaamste plaats te bekleeden, zegt Van Rooijen ²⁾. Zeker bevat onze Statenvertaling verouderde woorden en zinsconstructies, die voor velen niet verstaanbaar zijn. Wat nood? we hebben de nieuwe vertaling van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, en we mogen gerust een handje helpen, om die meer en meer in gebruik te doen komen.

Mits we bij dit alles nu maar weer voor één ding oppassen; om de aansporing tot bijbelgebruik niet te forceeren. Overmatig en eenzijdig aandringen schiet licht het doel voorbij, omdat het irriteert, en dan tegenzin wekt. Ten slotte zouden de kinderen het ternauwernood meer hooren. Ook hier geldt het: de wijze kent tijd en wijze.

Nu spraken we nog niet over dat echte Zondagsschoolwerk: het opgeven en overheoren van **teksten en verzen**, om uit het hoofd te leeren. Sommigen willen daar niet van weten; het kind begrijpt er niets van, zeggen zij. Hoor Drewes daarover: „De eisch, dat een kind niets zal zeggen of doen, dan wat het begrijpt, is niet alleen onzinnig, maar zelfs tegen-natuurlijk; hij is gesteld in een tijd, toen men zich inbeeldde, dat men zelf alles begreep. Wij weten niet, wat onze kinderen verstaan . . .” ³⁾). Ligthart, in zijn Jeugtherinneringen ⁴⁾, is blij en dankbaar, dat hij als kind zooveel teksten en psalmverzen geleerd heeft; niet alleen wil hij tot zijn collega's van de christelijke school zeggen: ga voort op dien weg, maar zelfs zou hij als openbaar onderwijzer graag hun voorbeeld volgen,

¹⁾ Korte Chr. Encyclopaedie, kolom 594.

²⁾ H. H. J. van Rooijen, Schets van de Opvoeding in de Lagere School voor Chr. Ond., 1884; bl. 85.

³⁾ A. J. Drewes, Wij en ons Huis, bl. 25, 27.

⁴⁾ J. Ligthart, Jeugtherinneringen, bl. 145, 146.

en hij zegt, dat het vroeger geleerde hem vaak in uren van eenzaamheid heeft verkwikt en gesterkt. Zeker zal ieder onzer dit uit eigen ervaring kunnen bevestigen. Dit opgeven om te memoriseeren, zou ik echter dienstbaar willen maken aan het persoonlijk bijbellezen in de woningen. Het zou mijns inziens zóó kunnen, dat de tekst niet voluit op het kaartje of briefje stond afgedrukt, maar alleen de plaats, waar hij is te vinden, b.v. Jesaja 55 : 7, en we het aan het kind zelf overlieten, om dat op te zoeken. Wij maken het de kinderen vaak zoo gemakkelijk, en onthouden hun daarmee een gelegenheid, den Bijbel zelf ter hand te nemen en (wie weet?) verder te lezen. Zelf heb ik het in de lagere school meer dan dertig jaar lang op deze wijze gedaan, en het bleek proefhoudend. Voor de Zondagsschool zou ik dan een rooster wenschen, waarop alleen de te leeren tekst en het psalmvers stonden aangegeven, en tevens een of twee hoofdstukken om na te lezen, wat de kinderen dwingen zou, het zelf op te zoeken in den Bijbel. Vooral bij grootere kinderen acht ik deze wijze van doen voor toepassing vatbaar.

Ik nader zoo langzamerhand het einde van mijn referaat. Wat dunkt u, als we de grootere kinderen eens vrijheid gaven, om een Bijbel van huis **mee te nemen**, om zoo zelf de vertelling te volgen? Ik weet wel, dat hieraan het gevaar verbonden kan zijn, dat ze niet opletten en zelf maar wat gaan lezen, maar zou 't ook wat kunnen meevallen, en althans een proefneming waard zijn? Ook zouden we dan de les iets eerder kunnen eindigen, en in aansluiting daaraan iets in den Bijbel overluid kunnen nalezen, waarbij verschillende kinderen een beurt konden krijgen. Ongetwijfeld zou ook dit een middel kunnen zijn, om door de Zondagsschool het bijbellezen te bevorderen.

Misschien kon de Zondagsschool zelf ook bijbels aanschaffen, die telkens konden uitgedeeld en na de les weer opgehaald worden, zooals ook in de gewone dagschool plaats heeft. Maar dan vooral voorzichtig en eerbiedig bij dat ronddeelen en ophalen. Ik heb het wel eens gezien, dat de bijbels zoo haastig en oneerbiedig op de banken werden neer moet ik zeggen *neergegoid*? Ook aan de wijze, waarop de onderwijzer uiterlijk omgaat met het Boek der boeken, moet het kind den eerbied kunnen merken, die tegenover Gods woord betaamt.

Want vergeten we bij dit alles niet: er zijn booze **tegenwerkende factoren**, antireligieuze invloeden, indirecte en rechtstreeksche. Er is allerlei afleiding, van de radio en

illustratie, van het leven op straat; er is ook brute vijandschap; soms een huiselijke omgeving, waar met de dingen der eeuwigheid gelachen en gespot wordt; een school zonder bijbel of godsdienst; een eigen critische neiging, die met den leeftijd ontwaakt en een einde maakt aan het naief aanvaarden van het medegeedeelde ¹⁾). Haast zou men geneigd zijn te vragen: wat is daartegen bestand? Toch weten we, dat de gedurige vermaning haar groote waardij heeft, en gewoonten kweeken kan; „gewenning speelt in de opvoeding een groote rol,” zegt Drewes in „Wij en ons Huis” ²⁾). En al zijn de middelen alleen niet voldoende, en al gaat veel zaad verloren, God wil zich nochtans van die middelen bedienen en den wasdom geven. Immers zegt de Schrift: „Mijn woord zal niet ledig tot Mij wederkeeren, maar het zal doen hetgeen mij behaagt, en het zal spoedig zijn in hetgeen, waartoe ik het zend.” (Jes. 55 : 11).

Bezield door de gedachte aan den ernst der tijdsomstandigheden, willen we daarom niet versagen in ons pogen, om de Schrift bij het kind, en het kind bij de Schrift te brengen. En dan nog iets, alvorens we eindigen. Op verschillende plaatsen zijn aan de Zondagsschool **vervolgklassen** ingesteld, met het doel, het kind vast te houden, den invloed van het ontvangelen onderwijs te bevestigen en te versterken; en deze vervolgklassen, zegt de Chr. Encyclopaedie, zoeken verband met de catechisatie ³⁾). Nu heeft wijlen Ds. J. P. Tazelaar op het Eerste Congres voor Gereformeerde Evangelisatie er op gewezen, hoe vooral op deze vervolgklassen de Bijbel het kind in handen moet gegeven worden, om het te gewennen, daaruit te lezen. En dan lees ik in Jachin's brochure no. 2 van Ds. P. van Dijk het volgende: „Er is geen gering gevaar, dat onze Christusprediking aan de kinderen in het vage blijft hangen; te los komt van den Bijbel zelf. Ik zou als doel van het Zondagschoolwerk gerust durven noemen: het verwaarloosde kind onzes volks te **leeren leven bij de Schrift**” ⁴⁾).

Met deze woorden, waarmee ik het van harte eens ben, meen ik mijn referaat te mogen eindigen.

¹⁾ Referaten-bundel, 2de Nat. Chr. Schoolcongres, bl. 126 e.v.

²⁾ A. J. Drewes, Wij en ons Huis, bl. 104.

³⁾ Korte Chr. Encyclopaedie, kolom 1095 en 1178.

⁴⁾ Jachin's Brochure No. 2, bl. 13.

